



## MAQOLA MAVZUSI: SANOAT TARMOQLARIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH MASALALARI (NAVOIY VILOYATI MISOLIDA)

*Muallif: Hamroyeva Shahnoza Ibrohim qizi*

*Telefon: +998906654841*

*Ta'lim muassasasi:*

*Navoiy Innovatsiyalar Universiteti*

*Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar) yo'nalishi 4-bosqich talabasi.*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada Navoiy viloyatidagi sanoat tarmoqlarida mehnat unumdorligini oshirish masalalari keng qamrovda o'rganilgan. Viloyat iqtisodiyoti tarkibida sanoat sektori muhim o'rin tutadi, shu jumladan konchilik, kimyo sanoati, elektrotexnika va boshqa ishlab chiqarish tarmoqlari faoliyat ko'rsatadi. Mehnat unumdorligi har bir korxonaning ishlab chiqarish samaradorligi, moliyaviy natijalari va raqobatbardoshligi bilan bevosita bog'liqdir. Shuning uchun mehnat unumdorligini oshirish, ishchi kuchini samarali boshqarish va texnologik jarayonlarni modernizatsiya qilish viloyat iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Maqolada Navoiy viloyatidagi sanoat korxonalarining mehnat unumdorligini oshirishga qaratilgan amaliy tajribasi tahlil qilingan. Ishchi kuchining malakasi, ish jarayonini optimallashtirish, ishlab chiqarish texnologiyalarini avtomatlashtirish va motivatsiya tizimlari asosiy o'rinda ko'rilgan. Shuningdek, viloyat korxonalarida qo'llanilayotgan innovatsion yondashuvlar va boshqaruv usullari ham tahlil qilingan. Maqolada shuningdek, mehnat unumdorligini oshirishga to'sqinlik qiluvchi muammolar, jumladan ishchi kuchi yetishmovchiligi, malaka oshirish tizimlarining samaradorligi, texnologik infratuzilma va boshqaruvdagi ayrim muammolar ham ko'rib chiqilgan. Tahlillar natijasida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan, jumladan ishchi kuchini malakali tayyorlash,



*motivatsiya tizimini takomillashtirish, avtomatlashtirish va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish masalalari.*

*Maqola Navoiy viloyatining olam-sanoat tarmoqlarida mehnat unumdorligini oshirish bo'yicha zamonaviy tajribalarni yoritadi va boshqa hududlar uchun amaliy tavsiyalar beradi. Shu bilan birga, korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan strategik chora-tadbirlarni belgilashga imkon yaratadi.*

**Kalit so'zlar:** *Mehnat unumdorligi, ishchi kuchi samaradorligi, olam-sanoat tarmoqlari, ishlab chiqarish jarayonlari, Navoiy viloyati sanoat salohiyati, texnologik yangiliklar, avtomatlashtirish, ishchi kuchini tayyorlash, malaka oshirish tizimi, motivatsiya, boshqaruv tizimlari, innovatsion boshqaruv yondashuvlari, iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar, mahalliy va xalqaro tajribalar.*

## **Kirish**

Navoiy viloyati O'zbekistonning sanoat jihatdan rivojlangan hududlaridan biri bo'lib, viloyat iqtisodiyoti ko'pincha konchilik, kimyo, elektrotexnika, metallurgiya va boshqa sanoat tarmoqlariga asoslangan. Ushbu tarmoqlar viloyatda ishchi kuchi salohiyatini oshirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Sanoatning samarali rivojlanishi esa bevosita mehnat unumdorligiga bog'liq bo'lib, ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligi, ishchi kuchining malakasi va motivatsiyasi orqali o'z ifodasini topadi.

Bugungi kunda Navoiy viloyatidagi sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish masalasi strategik ahamiyatga ega. Ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, texnologik yangiliklarni joriy etish, ishchi kuchini malakali tayyorlash va samarali boshqaruv tizimlarini yaratish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, mehnat unumdorligini oshirish viloyat iqtisodiyotining barqaror o'sishi va yangi ish o'rinlarini yaratishga ham yordam beradi.



Maqolaning maqsadi – Navoiy viloyatidagi sanoat tarmoqlarida mehnat unumdorligini oshirish masalalarini chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishdir. Shu maqsadda maqolada quyidagi vazifalar bajariladi:

Navoiy viloyatidagi sanoat korxonalarini va ularning iqtisodiy salohiyatini tahlil qilish.

Mehnat unumdorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillarni va mavjud muammolarni aniqlash.

Ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Kirish qismida viloyat sanoatining umumiy holati, mehnat unumdorligining ahamiyati va maqola maqsadi hamda vazifalari aniq ifodalangan.

## Asosiy qism

Navoiy viloyati O'zbekistonning sanoat jihatdan eng rivojlangan hududlaridan biri bo'lib, uning iqtisodiyoti konchilik, kimyo, metallurgiya, elektrotexnika va oziq-ovqat sanoatiga asoslangan. Viloyat sanoati mamlakatning umumiy sanoat ishlab chiqarishida muhim ulushga ega bo'lib, 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, viloyat sanoatining yalpi qiymati 5,2 trillion so'mni tashkil qilgan. Shu jumladan, konchilik sektori 55% va kimyo sanoati 25% ulush bilan iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Navoiy kon-metallurgiya kombinati, Navoiy kimyo zavodi va boshqa yirik korxonalar viloyat sanoatining asosiy ish beruvchilari bo'lib, ularning faoliyati ishchi kuchi va ishlab chiqarish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Navoiy kon-metallurgiya kombinati 2023-yilda 12 mingdan ortiq ishchi faoliyat yuritgan bo'lib, ishchi unumdorligi yil davomida o'rtacha 5,5% ga oshgan. Shu bilan birga, kimyo zavodida ishlab chiqarish liniyalarining avtomatlashtirilishi va raqamli boshqaruv tizimlari joriy etilishi natijasida ishlab chiqarishdagi xatoliklar 8% ga kamaygan va ishchi samaradorligi 12% ga oshgan.

Mehnat unumdorligini oshirish korxonalarda ishlab chiqarish hajmini oshirish va iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilashga yordam beradi. Buning birinchi



omili texnologik yangilanish va avtomatlashtirishdir. So‘nggi yillarda Navoiy viloyatidagi sanoat korxonalarida ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilishga katta e‘tibor qaratilgan. Masalan, metallurgiya va kimyo korxonalarida yangi avtomatlashtirilgan liniyalar o‘rnatilishi ishlab chiqarish tezligini oshirish bilan birga energiya va xom ashyo resurslarini tejashga ham xizmat qilgan. Bu esa ishchi kuchining samarali ishlatilishini ta‘minlab, ishlab chiqarish samaradorligini oshirgan. Ikkinchi muhim omil ishchi kuchini tayyorlash va malakasini oshirishdir. Viloyat korxonalarida ishchilarning kasbiy tayyorligini oshirish va doimiy malaka oshirish kurslari o‘tkaziladi. Masalan, 2023-yilda metallurgiya sohasida 500 dan ortiq ishchi malakasini oshirgan, bu esa ishlab chiqarish samaradorligini 6–7% ga oshirishga yordam bergan. Malakali ishchi unumdorligi past malakaga ega ishchilar bilan solishtirganda sezilarli darajada yuqori bo‘lib, ishlab chiqarish jarayonlarining sifatini va ishlab chiqarish hajmini yaxshilaydi.

Shuningdek, motivatsiya va boshqaruv tizimi mehnat unumdorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Korxonalarda ishchilarning ishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirish maqsadida rag‘batlantiruvchi tizimlar joriy etilgan: mehnat mukofotlari, bonuslar, ishlab chiqarish natijalariga qarab oylik ko‘rsatkichlar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, motivatsiya tizimi samarali ishlatilgan korxonalarda ishchi unumdorligi 10% ga oshadi. Boshqaruv tizimining samarali bo‘lishi esa ishlab chiqarish jarayonlarini tezkor boshqarish va xatoliklarni kamaytirish imkonini beradi.

Viloyat sanoatida ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish ham mehnat unumdorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Korxonalarda ishlab chiqarish liniyalari qayta tashkil etilib, ortiqcha ish vaqti va resurslar kamaytirilgan. Masalan, Navoiy metallurgiya zavodida ishlab chiqarish liniyasini optimallashtirish orqali yil davomida ishlab chiqarish hajmi 7% ga oshgan. Shu bilan birga, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamli tizimlar orqali boshqarish ishchilarning ish vaqtini tejashga va xatolarni kamaytirishga yordam beradi. Viloyat sanoatida mehnat unumdorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ilmiy va amaliy tajribalar asosida ishlab chiqilgan. Ularga ishchi kuchini malakali tayyorlash va malaka oshirish kurslarini



muntazam o'tkazish, texnologik yangilanish va avtomatlashtirishni kengaytirish, motivatsiya tizimini takomillashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va resurslarni tejash bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni joriy etish kiradi. Ushbu tavsiyalar amalga oshirilsa, viloyat sanoatining raqobatbardoshligi oshadi, ishlab chiqarish samaradorligi va iqtisodiy ko'rsatkichlar yaxshilanadi, shuningdek yangi ish o'rinlari yaratiladi va ishchi kuchi malakasi oshadi. Shuningdek, viloyat sanoatining rivojlanishi uchun xalqaro tajribalarni o'rganish muhim hisoblanadi. Masalan, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo'yicha Janubiy Koreya va Germaniya tajribalarida ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi, malaka oshirish tizimlari va motivatsiya mexanizmlari samarali ishlatiladi. Navoiy viloyatida ham shunday yondashuvlarni tatbiq etish ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Umuman olganda, Navoiy viloyati sanoatining rivojlanishi va mehnat unumdorligini oshirish o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Texnologik yangilanish, ishchi kuchining malakasi va motivatsiyasi, samarali boshqaruv tizimi hamda ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish orqali viloyat sanoatining samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa nafaqat viloyat iqtisodiyotining barqaror o'sishiga xizmat qiladi balki mamlakat sanoatining umumiy raqobatbardoshligini ham oshiradi.

## Xulosa

Navoiy viloyati sanoatining rivojlanishi va mehnat unumdorligini oshirish o'rtasida mustahkam bog'liqlik mavjud. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, viloyatning sanoat tarmoqlari – konchilik, kimyo, metallurgiya va elektrotexnika – ishchi kuchi va ishlab chiqarish hajmi bo'yicha mamlakatda yetakchi o'rinlarda turadi. Mehnat unumdorligi esa korxonalarining raqobatbardoshligi, ishlab chiqarish samaradorligi va iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashda asosiy omil hisoblanadi.

Maqolada tahlil qilingan faktlar shuni ko'rsatdiki, texnologik yangilanish va avtomatlashtirish ishchi unumdorligini sezilarli darajada oshiradi. Navoiy kimyo zavodida yangi raqamli boshqaruv tizimlari joriy etilishi natijasida ishlab chiqarishdagi xatoliklar 8% ga kamaygan, ishchi samaradorligi esa 12% ga oshgan.



Shuningdek, ishchi kuchini malakali tayyorlash va doimiy malaka oshirish kurslari korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligini 6–7% ga oshirishga yordam bergan. Bu esa ishchi malakasi va ishlab chiqarish sifatining bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Motivatsiya tizimi ham mehnat unumdorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, rag‘batlantirish tizimi samarali ishlatilgan korxonalarda ishchi samaradorligi 10% ga oshadi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va resurslarni tejash bo‘yicha chora-tadbirlar ham korxonalarining iqtisodiy natijalariga sezilarli hissa qo‘shadi. Navoiy metallurgiya zavodida ishlab chiqarish liniyasini optimallashtirish natijasida yil davomida ishlab chiqarish hajmi 7% ga oshgan.

Ushbu tahlillar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Ishchi kuchini malakali tayyorlash va doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

Texnologik yangilanish va avtomatlashtirishni kengaytirish, raqamli boshqaruv tizimlarini tatbiq etish;

Motivatsiya tizimini yanada samarali qilish, ishchilarni ishlab chiqarish natijasiga ko‘ra rag‘batlantirish;

Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va resurslarni tejash bo‘yicha amaliy chora-tadbirlarni joriy etish;

Xalqaro tajribalarni o‘rganish va zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini joriy etish.

Xalqaro tajribalarni o‘rganish va zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini joriy etish.

Shu tavsiyalar amalga oshirilsa, viloyat sanoatining raqobatbardoshligi oshadi, ishlab chiqarish samaradorligi va iqtisodiy ko‘rsatkichlar yaxshilanadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va ishchi kuchi malakasi oshadi. Bundan tashqari, bu chora-tadbirlar viloyat iqtisodiyotining barqaror o‘shishiga xizmat qiladi va mamlakat sanoatining umumiy raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.



Umuman olganda, mehnat unumdorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar va amaliy chora-tadbirlar viloyat sanoatining yanada samarali ishlashini ta'minlaydi. Navoiy viloyatining sanoat salohiyatini maksimal darajada rivojlantirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va ishchi kuchining malakasini yaxshilash orqali viloyat va mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli hissa qo'shish mumkin. Shu bilan birga, ilg'or boshqaruv va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish korxonalarida samarali ishlab chiqarishni ta'minlaydi va mehnat unumdorligini doimiy ravishda oshirish imkonini beradi. Tahlillar asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar: ishchi kuchini malakali tayyorlash, texnologik yangilanish va avtomatlashtirishni kengaytirish, motivatsiya tizimini takomillashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va resurslarni tejash, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganish. Ushbu tavsiyalar viloyat sanoatining raqobatbardoshligini oshiradi, ishlab chiqarish samaradorligi va iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilaydi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va ishchi kuchi malakasini oshiradi.

Umuman olganda, Navoiy viloyatining sanoat salohiyatini maksimal darajada rivojlantirish va mehnat unumdorligini oshirish orqali viloyat va mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli hissa qo'shish mumkin. Shu bilan birga, ilg'or boshqaruv va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish korxonalarida samarali ishlab chiqarishni ta'minlaydi va mehnat unumdorligini doimiy ravishda oshirish imkonini beradi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi hisobotlari, 2023

Navoiy viloyati iqtisodiy rivojlanish bo'yicha hisobotlar, 2023

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) materiallari, 2022

Sanoat menejmenti va mehnat unumdorligi bo'yicha ilmiy maqolalar

Janubiy Koreya va Germaniya sanoat tajribalari bo'yicha hisobotlar